

LÜTSEUMLANE GEORG OTS JA ÜHEKSA LAULUKUNSTI ŽANRI

Rahvusooperi Estonia ja Tallinna Reaalkooli vahelt viib Pärnu maanteele Georg Otsa tänav. Vabaduse väljakul on temanimeline muusikakool. Laulja viimast elukohta, maja aadressil Kaarli puiestee 5, tähistab mälestusbareljeef. Aastail 1980–2002 sai Tallinnast Helsingisse sõita reisilaevaga Georg Ots. Mööda rööpaid Kadriorust Koplini kihutab tramm nimega Georg. Kuressaares võib kümmelda Georg Otsa spaas. Päikese ja Veenuse vahel tiirleb väikeplaneet, millele astronoomidest austajad on andnud nime „3738 Ots“. Lütseumlastele on Georg Ots ennekõike kuulsaim koolivend, IX lennu vilistlane.

Elu- ja ajalugu

Georg Ots sündis 21. märtsil 1920 Petrogradis (Peterburis), poolteist kuud pärast Tartu rahu-
lepingu sõlmimist ja poolteist aastat enne Tallinna Prantsuse Lütseumi asutamist. Tema Narvast
pärit isa Karl Ots töötas Venemaal raudteelasena ja õppis samal ajal rahvakonservatooriumis
laulmist. Ema Lydia oli Peterburi eestlaste kooliõpetaja.

Sügisel 1920 kolis perekond tagasi Eestisse. Isa asus tööle Estonia teatrisse, kus tõusis peagi tagasihoidlikust koorilauljast juhtivaks ooperitenoriks. Georgist sai teatrilaps, kes elas kaasa isa proovidele ja etendustele ning 12aastasena ilmus ka ise esimest korda lavale, lauldes tänavapoiste kooris Bizet' ooperis „Carmen“.

Vanaema Maria, ema Lydia, õde Maret, Georg ja isa Karl (1928).

Vanemad olid ilmselgelt frankofiilid – kodus hüüti poega prantsuspäraselt Žorž (mille sõbrad hiljem mugandasid Sossiks) ja kooliks valiti Tallinna Prantsuse Lütseum. On võimalik, et rolli mängis ka kodulähedus – lütseum asus tollal Tehnika tänavas (praeguse Euroopa kooli majas), perekond elas aga sealt mõne sammu kaugusel Rohu tänavas. Ots on meenutanud:

Kui ma seitsmeaastaselt kooli läksin ja esimeses laulutunnis õpetaja uute õpilaste hääli ja musikaalsust proovis, laulis iga laps mõne laste- või rahvalaulu. Järjekord jõudis minuni. Mina aga otsustasin edvistada oma kuulsa isaga ning ütlesin, et mina taolisi laule ei oska. Õpetaja Margens imestas, et kuidas – ooperilaulja Karl Otsa poeg ei oska ühtegi laulu! Mina aga selle peale vastu, et laule ei oska, kuid ooperiaariaid võin laulda küll. Ja esitasingi siis Cavaradossi aaria Puccini ooperist „Tosca“, pealegi veel itaalia keeles. Õpetajale nähtavasti meeldis minu number ja ta viis mu kooli saali, kus olid koos vanemad klassid laulutunnis, ning palus mind veel kord esineda. Seekord nähtavasti jättis mind julgus maha ja ma ütlesin pärast kõhatust, et ei saa enam esineda, kuna ma pole hääles.

Pillidest sundisid vanemad poega katsetama nii viiulit kui ka trombooni, ent põhjalikumalt õppis ta klaverit. Tema õpetaja oli hilisem tuntud pianist Anna Klas (dirigent Eri Klasi ema). Lütseumis jõudis Georg laulda koori kõigis häälerühmades, kuni keskkooliklassides hakkas poisteansambelis laulma baritoni (keskmist ehk tenori ja bassi vahelist meeshäält).

Muusika ja teatri kõrval kuulus tähtis koht spordile. Ots mängis korvpalli, vehkles ja ujus. Kahel korral tuli ta ujumises Eesti meistriks: 1939. aastal 1500 m maratonis ja 1940. aastal 4x200 m vabalt teateujumises. Küsimusele, mida sport on talle andnud, on laulja vastanud nii:

Esiteks. Laulusolistide päevakavva kuuluvad hingamisharjutused kopsumahu suurendamiseks. Minul pole tarvis olnud neid teha. Teiseks. Lava nõuab vaba esinemist ja liigutuste kindlust. Mind on selles abistanud sport. Kolmandaks. Näitlejakutse üks tähtsamaid eeltingimusi on kollektiivsus. Mul on veel selgesti meeles, kuidas Elvas meistrivõistlustel ujusin 4x200 m vabaujumise viimases vahetuses. Meeskonnakaaslased olid teinud mulle paraja edumaa, kui konkurentide ankrumehena startis Egon Roolaid. Jõud oli sootuks otsas, kuid finišisse jõudsin siiski käelöögi võrra varem. Individuaalalal poleks nii suutnud pingutada.

Pärast keskkooli lõpetamist 1938. aastal ootasid sõjaväeteenistus ja armee tehnikakool. Õpingud jäid aga soiku, kui Nõukogude Liit 1940. aasta juunis Eesti okupeeris. Sügisel astus Ots Tallinna Tehnikaülikooli ehitusteaduskonda. Seal sai ta õppida vaid aasta, enne kui Saksa väed ründasid Nõukogude Liitu ja jõudsid 1941. aasta augustis Tallinna alla. Georg värvati koos tuhandete teiste eesti noormeestega Punaarmeesse. Plaan oli viia mehed merd mööda

Tallinnast Leningradi (Peterburi), kui laeva tabas pomm. Hädavaevu jõudis Georg päästjateni ujuda. Ees ootas karm metsatöö Põhja-Venemaal. Sealt pääses ta 1942. aastal, kui Kesk-Venemaal Jaroslavli linnas moodustati riiklikud kunstiansamblid, kuhu koondati sõja eest ära viidud eesti kultuuritegelased. Sellega lootis Nõukogude Liit innustada eestlasi oma maad sakslastelt tagasi vallutama. Jaroslavlis avastati Georg Otsa hääl. Algul laulis ta meeskooris, hiljem ka solistina. 1944. aasta sügisel, kui sakslased taganesid, jõudsid eestlased Punaarmee ridades tagasi kodumaale. Järgmised pool sajandit kutsuti neid „vabastajateks“, kuigi eesti rahvale tähendas see vaid ühe võõrvõimu asendamist teisega.

Kodus ootas ees kole vaatepilt. Nõukogude lennuvägi oli 9. märtsil 1944 pool Tallinna, sealhulgas Estonia teatri varemeteks pommitanud (vt fotot). Suur hulk armastatud lauljaid ja tantsijaid oli Rootsi või Ameerikasse põgenenud. Georg Ots oli üks neist, kelle toel hakati teatrit uuesti üles ehitama – nii käte- kui ka vaimutööga. Kunstnikud Evald Okas, Elmar Kits ja Richard Sagrits said ülesande kaunistada taastatud teatrisaal laemaaaliga. Tähelepanelik vaataja tunneb modellide seas ära ka Otsa.

Lauljahariduse sai Georg Ots Tallinna konservatooriumis. Kolmekümne Estonias töötatud hooaja jooksul lõi ta 65 rolli – ooperites, operettides ja muusikalides. Sammhaaval sai temast armastatuim eesti laulja läbi aegade ja seda mitte ainult kodumaal, vaid kogu „kuuendikul planeedist“ (nagu Nõukogude Liitu tollal hellitavalt kutsuti). Ta on esimene eesti laulja, kes kutsuti Moskva Suure Teatri lavale. Ülemaailmset kuulsust takistas Nõukogude Liidu ja lääneriikide vahele tõmmatud „raudne eesriie“. Välisreise lubati üksnes „sõbralikesse maadesse“ nagu Mongoolia, Egiptus ja Soome. Põhjanaanabrite seas sai Ots sagedaseks külaliseks. Ainuüksi „Saaremaa valsi“ heliplaati müüdi seal üle 30 000 eksemplari.

Ots saabumas kontserdile Leningradi staadionil.

Teatritöö kõrval andis Ots tohutu hulga kontserte – tehastest ja pioneerilaagritest suurte staadionideni. Tema repertuaaris oli üle 500 laulu. Kuulsusele aitas kaasa kinotöö. Eriti populaarseks sai Ots tänu peaosadele operetifilmis „Mr X“, mängufilmis „Valgus Koordis“ (kolhooside loomise propaganda), ajaloofilmis „Kolme katku vahel“ ja ooperifilmis

„Colas Breugnon“ (mille massistseenides löid kaasa ansambli Sõprus rahvatantsijad, teiste seas õp Anne Küüsmäa). Raadio ja televisioon tõid Otsa igasse kodusse. Vaadake ETV varasalvest (arhiiv.err.ee), kuidas ta juhib populaarse laste lauluvõistluse „Entel-tentel“ lõppkontserti ja usutleb väikesi soliste, teiste seas „Karumõmmi unelauluga“ üles astunud Margot Kvelsteini (praegu õp Margot Peterson).

Georg Ots oli kolm korda abielus. Esimene abikaasa Margot (mitte Peterson) põgenes sõja ajal Rootsi. Teine abikaasa Asta oli Estonias tantsija. Sellest abielust sündisid poeg ja tütar ning perre võeti ka kaks kasulast. Viimane naine Ilona (vt fotot paremal), kes oli enne Otsaga tutvumist Tallinna Moemaja mannekeen, jäi pärast laulja surma üksinda kasvatama tütart, kes oli isa lahkumise ajal kõigest 7aastane.

Jah, Georg Ots lahkus meie seast 55aastasena, pärast mitu aastat kestnud võitlust raske haiguse, põskkoopavähiga. Tema matuserongkäik 1975. aasta päikeselisel septembripäeval jääb Eesti ajalukku ühe kõige kurvema ja samas rahvast ühendavama sündmusena. Paljudest järelehüüetest tõuseb esile laulupidude hoidja Gustav Ernesaksa kirjavänd:

*Pea ja südame,
mõtte ja tunde,
kuuldu ja aimatava
peen põimumine ning sidumine
andsidki niisuguse sulami,
millega Ots haaras kõige
laiemaid rahvahulki ja
nõudlikumaidki spetsialiste
nende seast.*

Vokaalkunstis peetakse suureks

*raskuseks diktsiooni selguse ja hääle voolavuse ühendumist, nii et kumbki pool ei kannataks. See on
kaudselt nagu tule ja vee ühendamine. Otsal see õnnestus. Mõlemad olulised komponendid võitsid.
Võiks isegi öelda: ta pani tule voolama ja vee põlema. Nii selget tekstiesitust koos tämbririkka voolava
heliga kuuleme harva. /.../*

Eesriie enam ei tõuse.

Aplausi ei järgne.

Georg Ots ei tule enam kummardama.

Nüüd kummardame aga meie

ja väga sügavalt.

Mõttele või uuri järele!

1. Mis tähtis sündmus Eesti ajaloos toimus poolteist kuud enne Otsa sündi?
2. Milline võis olla vanemate mõju Georg Otsa elukäigule?
3. Kus asus Georg Otsa kooliajal Tallinna Prantsuse Lütseum?
4. Mis aastal ja mitmendas lennus lõpetas Georg Ots lütseumi?
5. Millisel spordialal jõudis Georg Ots kõige märkimisväärsimate tulemusteni?
6. Milline ajaloosündmus katkestas Georg Otsa haridustee?
7. Mis hääleliik oli Georg Otsal?
8. Mis tegi Georg Otsast väga hea laulja?
9. Miks ei saanud Georg Ots maailmakuulsaks? Mida tähendab „raudne eesriie“?
10. Kuidas on Georg Otsa mälestust jäädvustatud? Kas jäädvustamine on oluline? Miks?
11. Kas sinu vanemad või vanavanemad on näinud Georg Otsa? Mis neile meenub?
12. Mida küsiksid Georg Otsalt, kui saaksid temaga kohtuda?

Laulmine

Laul on inimese eneseväljenduse ürgne vorm nagu sõnaseadmine, tantsimine või piltide ja kujude tegemine. Selle kaudu tahame teisele inimesele midagi öelda. Ka laulus ei saa läbi sõnadeta, kuid muusikaga võrreldes suudavad sõnad tundeid üksnes ligilähedaselt edasi anda. Sõnad selgitavad konkreetset objekti ja selle tähendust. Muusika aga pääseb hinge kõige sügavamatessegi soppidesse, tekitades seal kurbust ja rõõmu, pannes mõtisklema ja unistama millestki kaugest ja ebamäärasest ning ühtaegu erutavast ja kaunist. Marss annab meile jõudu ja reipust, raue romanss äratav õrnust ja armastust.

Laulda võib väga erinevalt – üksi või teistega koos, valjult või vaikselt, pea- või rinnahäälega, tuimalt või tuumakalt – variante on lõputult. Aja jooksul on välja kujunenud musttuhat laulukunsti žanri – runost räpini. Igas žanris (pr k *genre* – 'liik') on omad reeglid ja traditsioonid. Seda, et inimene oskab neid traditsioone arvestada, nimetatakse stiilitunnetuseks ja heaks maitseks. See ei tähenda, et žanrid kiveksid, aga uue loomiseks peab tundma vana, et mitte sisse murda „lahtisest uksest“. Nii nagu õpime eristama gooti stiili ja barokki, tegema vahet realistlikul ja impressionistlikul maalil, teab haritud eurooplane, mis vahe on ooperil, operetil ja muusikalil, kuidas erineb kammerlaul prantsuse šansoonist. Kasutame selleks Georg Otsa õppevahendina. Kuigi Ots oli eelkõige ooperilaulja, sest ta töötas ju ooperiteatris, seisnes tema ainulaadsus just mitmekülsuses. Ta ei alavääristanud ühtegi žanri, ka mitte populaarmuusikat, vaid teadis, et publiku lummamiseks tuleb süveneda muusikapala sõnumisse ja valida õige laulumaneer. Juhtub harva, et ooperiartistid suudavad loomulikult esitada ka lihtsaid laule. Georg Ots oli ses vallas suur meister. Nagu kirjutas Gustav Ernesaks – ta ühendas tule ja vee.

Tõsine ooper (*opera seria*)

Ooper sündis 16. sajandi lõpus tänu renessansile. Nii nagu arhitektuuris ja skulptuuris võeti eeskujuks antiigist, hakkas ka heliloojaid huvitama, milline võis olla antiikteater. Ja milline oli muusika roll selles? Keegi seda ei teadnud, aga teatri ja muusika ühendamist katsetades jõuti teoseni, mida algul nimetati *dramma per musica*, hiljem *opera musica* ja lõpuks lihtsalt *opera*. Itaalia keeles on *opera* 'töö' või 'teos'. Esimeste ooperite kangelased olid mütoloogilised või ajaloolised tegelased. Ooper lõppes enamasti kurvalt, aga ülevalt – peategelane esitas vahetult enne oma surma kõige kaunimaid meloodiaid. Sellist ooperitüüpi nimetatakse *opera seria*'ks ehk tõsiseks ooperiks. Esimene ooper on Firenze helilooja Jacopo Peri 1597. aastal kirjutatud „Daphne“ (meenuta Bernini skulptuuri „Apollon ja Daphne“ reprot II korruse koridoris).

Georg Ots nimiosalisena Mozarti ooperis „Don Giovanni“ (ehk „Don Juan“) (1952).

Ooper on üle elanud nii renessansi, baroki, klassitsismi, romantismi, realismi kui ka paljud teised stiilid ning usutavasti elab – muutuvus vormis – üle ka 21. sajandi. Inimesi köidab endiselt „ruumilise kõlaga“ (n-ö 3D) hääl, mis kostab ilma võimenduseta üle terve orkestri ja jutustab meile lugusid.

Kui keegi laulab ooperis üksinda, nimetatakse seda aariaks. Üks vanim aaria Otsa repertuaaris on Georg Friedrich Händeli [loe: h e n d e l] ooperist „Julius Caesar“ (1724), mis räägib Rooma väejuhi Caesari ja Egiptuse valitsejanna Kleopatra armuloo. Tegu on barokkooperiga. Nii nagu barokk-kunsti iseloomustab kaunistuste kuhjamine, on ka barokkmuusikaga. Kui ooperis lauldakse ühel häälikul või silbil meloodia ilustamiseks kiireid käike, nimetatakse selliseid „kaunistusi“ koloratuurideks.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

Caesari aaria Georg Friedrich Händeli ooperist „Julius Caesar“

1. Mida tähendab itaalia keeles *opera*? Mida tähendab *opera seria*?
2. Kus ja millal ooper sündis? Mis ajastu siis oli?
3. Mis ajastust pärineb ooper „Julius Caesar“?
4. Mida tähendab aaria? Mis keeles Georg Ots Caesari aariat laulab?
5. Millest on tuletatud sõnad keiser ja tsaar?
6. Mida tähendab koloratuur? Millise hääliku peal Ots kõige rohkem kaunistusi laulab?

Koomiline ooper (*opera buffa*)

Tõsisele ooperile vastukaaluks tekkis koomiline ooper ehk *opera buffa* (it k *buffo* – ’naljakas’). Koomilises ooperis ei sure keegi ära. Vastupidi, milliseid naljakaid sekeldusi tegelastel ette ka ei tuleks, on loo lõpp õnnelik. Erinevalt tõsisest ooperist on peategelased sageli lihtsad inimesed: näiteks tehakse vaatajale selgeks, et teenija võib olla valitsejast nutikam ja üllam. Nii sillutas koomiline ooper teed Suurele Prantsuse revolutsioonile, mille käigus kuninga ja aadlike võim jalge alla trambiti. Kõige „revolutsioonilisem“ ooper oli selles mõttes Mozarti „Figaro pulm“ (1786), mille aluseks on prantsuse kirjaniku Pierre-Augustin Caron de Beaumarchais’ samanimeline näidend. Tsensuur keelas algul selle lavastamise, sest krahvi teener Figaro veab

näidendis ninapidi oma peremeest. Tõsi, veel „nurjatunud“ on naistegelased, Figaro pruut Susanna ja krahvinna, kes veavad ninapidi nii krahvi kui ka Figarot.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

Figaro aaria Wolfgang Amadeus Mozarti ooperist „Figaro pulm“

1. Mida tähendab *opera buffa*? Mille poolest erineb koomiline ooper tõsisest ooperist?
2. Kuidas on ooper „Figaro pulm“ seotud Suure Prantsuse revolutsiooniga?
3. Kelle poole pöördub Figaro-Ots selles aarias? Mille eest ta neid hoiatab? Mis on selles koomilist?

Operett

Operett sündis 1850. aastate Pariisis (*opéra – opérette*; pr k 'väike ooper') ja selle isa on helilooja Jacques Offenbach. Kui ooperis üldjuhul ei räägita, vaid ka dialoog antakse edasi kõnelaulu ehk retsitatiiviga, siis operettides vaheldub kõnetekst laulu ja tantsuga. Ideaalis peaks see välja nägema nii: kui tegelastele tundub, et enam ei saa end ainult sõnadega väljendada, hakatakse laulma või tantsima. Operetimuusikat iseloomustabki see, et kasutatakse parasjagu populaarseid tantsurütme: algul galopp ja kankaan, hiljem valss ja polka või ungari rahvatants tšaardaš. Operetti on peetud „kergeks žanriks“, sest sisu on sageli lihtne: armastajapaar saab I vaatuses kokku, II vaatus lõpus läheb lahku ja III vaatuses lepib taas ära. Samas kinnitavad kõik artistid, et operetti on hoopis raskem hästi esitada kui ooperit: tuleb laulda nagu ooperis, mängida nagu draamas ja tantsida nagu ballil või balletis. Peale selle on suur rõhk välisel hiilgusel – kostüümidel, dekoratsioonidel ja näitlejate sarmil. Naljad peavad olema vaimukad, mitte labased. Kõiki neid nõudmisi õnnestub harva täita. Eestlaste operetiarmastust on toinud mitmekülgsed artistid: 20. sajandi keskel Georg Ots, hiljem näiteks Helgi Sallo.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

Kuninga kupleed Jacques Offenbachi operetist „Pericola“ (Pericola on teose naispeategelane)

1. Mida tähendab operett? Kus ja millal operett sündis?
2. Mille poolest erineb operett ooperist? Kas operett on kerge või raske žanr? Miks?
3. Mis on kuplee?
4. Miks kuningas operetis „Pericola“ rahva seas ringi luusib? Mida tähendab *incognito*?

Muusikal

Muusikal on 20. sajandi alguse New Yorgis tekkinud žanr, mille nimi tuleneb sõnapaarist *musical comedy*. See ei tähenda, et tegu oleks tingimata komöödiaga. Kui operett lõpeb peaaegu alati õnnelikult, siis hea muusikal peaks jätma hinge midagi kripeldama.

Muusikalide alusena on heliloojad sageli kasutanud maailmakirjanduse väärtteoseid: „West Side’i lugu“ põhineb William Shakespeare’i „Romeol ja Julia“, „Hüljatud“ Victor Hugo’ samanimelisel romaanil. Sisukuse poolest tõuseb esile ka Georg Otsa viimane muusikal, Mitch Leigh’ [loe: l i i] „Mees La Manchast“. Selle aluseks on hispaania kirjaniku Miguel de Cervantese romaan „Don Quijote“ [loe: k i ’ h o t e]. La Mancha on Hispaania maakond, kus don Quijote elas. Muusikalis toimub „mäng mängus“ – peategelane on kirjanik Cervantes, kes samas esitab oma don Quijote võitluste lugu. Teised naeravad ja kiusavad teda, aga tema jääb truuks oma ideaalidele, otsustab olla väärikas kogu elu. Estonia 1971. aasta lavastus lõppes nii, et Cervantes viiakse hukkamisele, laest langevad alla trellid, aga vanglavõre külge klammerdunud inimesed vaatavad talle järele ja laulavad don Quijote töotuslaulu, hümnid äsja avastatud tähele, mille poole pole kellelgi hilja silmi tõsta (vt teksti allpool). Mõtleme, kui tähenduslik võis see olla tollasele eesti publikule, kelle jaoks kogu riik oli vangla ...

Helgi Sallo, Georg Ots ja Endel Pärn (1971)

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

don Quijote töotuslaul Mitch Leigh’ muusikalist „Mees La Manchast“

1. Kus ja millal sündis muusikal? Millisest ingliskeelsest väljendist on tuletatud selle nimi?
2. Mille poolest erineb muusikal ooperist ja operetist?
3. Don Quijote oli rüütel. Üks Georg Otsast tehtud dokfilme kannab nime „Muusikarüütel“.

Mida tähendab sinu arvates rüütellikkus? Kuidas seostub see meie kooli lipukirjaga?

*Näe und, ilmsi võimatut und,
löö väed puruks, võitmatud väed.
Su trots võitku hirmu ja valu,
kui ees surmaõudusi näed.
Su arm olgu kirkas kui jää,
loo kord keset valed kaost.
Kui käed enam mõõka ei hoia,
siis täht haara tähisöö paost.
Nii käseb au, käes mõõk, püstipäi,
täht tähiseks kauge, teed okkalist käi.*

*Mis iganes teed, olgu õigluse heaks, ja ka siis,
kui ta nimel sa põrgusse minema peaks!
Meeles pea,
kui sa lõpuni vaid oled vandeale truu,
siis su hing leiab rahu,
kui liiv täidab silmad ja suu.
Sellest maailm ehk paremaks saab,
et üks mees, pekstud, pilgatud mees,
pilgus surm, püüdis haarata tähte,
mis sääl kõrgel säras ta ees ...*

Kammerlaul

Kui ooperit, operetti ja muusikali esitatakse suure orkestri saatel ja suurtes teatrisaalides, siis kammermuusikat (pr k *musique de chambre*; ingl k *chamber music*) „kambrites“ ehk intiimsemates ruumides, näiteks lossis või raekojas. Sellest on tingitud ka teistsugune esituslaad. Kammerlaulus ei ole vaja vaeva näha, et hääled üle orkestri kõlaks. Lauljat saadab enamasti klaver. Kammerlaul põhineb sageli luulekunsti šedöövritel. Seepärast on kõige tähtsam anda edasi teksti mõtet. Ka klaverisaatja peab jälgima, kuidas tema partii laulu mõtet toetab (näiteks võib klaveriga jäljendada vetevulinat, hobuse kappamist või lehtede sahinat). Et kammerlaul sündis 18. sajandi lõpus saksa heliloojate ja poeetide koostöös, kasutatakse maailmas tänini selle žanri tähistamiseks mõistet *Lied* (loe: l i i d; saksa keeles 'laul'), prantsuse heliloojate kammerlaulude üldnimetus on aga *mélodie*. Eesti rahvuslikul ärkamisajal, 19. sajandi lõpus hakkasid ka meie heliloojad teiste eeskujul kammerlaule kirjutama.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

„Metsateel“, muusika: Artur Kapp, sõnad: Karl Eduard Sööt

1. Mille poolest erineb kammerlaul ooperist?
2. Mida tähendab „laulab kammerlikult“? Mida tähendab „laulab ooperlikult“?
3. Mis on Tallinna parimad saalid kammerlaulu esitamiseks?
4. Kus ja millal tekkis kammerlaul kui žanr? Mis on *Lied* ja *mélodie*?
5. Mida meenutab laulu „Metsateel“ minategelane? Mida võiks kujutada klaveripartii, kui mõtled laulu sisule?

Vene romanss

Vene romanss sarnaneb kammerlauluga. Mõlemat esitab harilikult laulja üksinda ja ühe instrumendi saatel, mõlemal juhul on tekst väga oluline. Vene romansi eripära seisneb aga selles, et see on iseäranis hingestatud, alati pole kindlat autorit (siis on ta lähedane rahvalaulule), sageli võib selles kuulda mustlasmuusika mõjusid ja saateinstrument on klaveri asemel tihtipeale kitarr.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

„Taas nägin teid“ / «Я встретил вас», muusika: tundmatu autor, sõnad: Fjodor Tjutšev

1. Millise laulukunsti žanriga sarnaneb vene romanss enim?
2. Mis pilli saatel vene romanssi sageli esitatakse?
3. Kuidas kirjeldaksid laulu „Taas nägin teid“ meeleolu? Kas kurb muusika teeb sind kurvemaks või rõõmsamaks?
4. Mille poolest erineb romanssi laulev Georg Ots ooperit laulvast Georg Otsast?

Eesti levilaul

Muusika jagamine kergeks ja raskeks, meelelahutuslikuks ja tõsiseks, klassikaliseks ja populaarseks on alati veidi kahtlane ja vastandav-solvav ettevõtmine. Termin 'levimuusika' mõtles välja helilooja Valter Ojakäär ja see on üks neutraalsemaid – levimuusika lihtsalt „levib“

rohkem kui süvamuusika. Kui levilaul eriti hästi „läbi lööb“, on ta lööklaul ehk hitt ehk šlaager (ingl k *hit* – lööma; sks k *schlager* – lööja). Levimuusika asemel öeldi Georg Otsa ajal ka estraadimuusika (pr k *estrade* – 'lava').

Helilooja Raimond Valgre (1913–1949) on üks Eesti levimuusika teerajajaid, kelle elukäigus on mõndagi sarnast Georg Otsaga – mõlemad mobiliseeriti 1941. aasta suvel Punaarmeesse, saadeti Venemaal metsatööle ja hiljem Jaroslavli kunstiansamblitesse, mõlema kallim lahkus sõja ajal Eestist. Kui Otsa tähelend pärast sõda alles algas, siis Valgre end enam ei leidnudki ja suri alkoholismi küüsis kõigest 36aastasena. „Saaremaa valss“ on tema viimaseid laule, mille ta kirjutas oma surma-aastal 1949. Sõnade autor on Saaremaalt pärit luuletaja Debora Vaarandi.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

„Saaremaa valss“, muusika: Raimond Valgre, sõnad: Debora Vaarandi

1. Mida tähendab levimuusika? Mida tähendavad hitt, šlaager ja estraad?
2. Kes oli Raimond Valgre?
3. Mis kuus toimub „Saaremaa valsi“ tegevus?
4. Kes on *kuldtärniga nooruke sõjamees*? Kes on *linalakk-neid*?

Nõukogude laul

Terminiga 'nõukogude laul' tähistatakse Nõukogude Liidus loodud palasid, mille eesmärk ei olnud meelt lahutada, vaid õhutada patriotismi ja võitlusvaimu. Ametlikult rõhutati nõukogude rahva sõjavastasust ja rahuarmastust, kuigi vallutatud rahvaste allasurumine kõneles teist keelt. Enamasti esitati nõukogude laule suure orkestri saatel. Muusika pidi seega mõjuma eriti ülevalt. Georg Ots eristus teistest nõukogude lauljatest selle poolest, et ta püüdis vältida tundeliialdusi (paatost). Millele võis ta selliseid laule esitades küll mõelda?

Kõik paistab olevat nii lihtne. Tõepoolest, kas on siis raske laulda Kolmanovski laulu „Elu, armastan sind“? Selles väljendatud tunne on ju igaihele omane. Ja sõnad ... Sõnad on ka sellised, mille mõtet pole vaja kellelegi seletada. Ent kuidas seda laulu siiski laulda? Minu meelest piano, peaaegu poole häälega. Sest kõigest sellest, millest see laul räägib, ei saa karjuda. Mulle tundub, et emotsioonide tagasihoidmisest sünnivad mehisus ja rangus, mis on hädavarviliikud just sellepärast, et laulu kangeline ei ole nooruk ega ka noor mees. See on inimene, kel on selja taga hulk elatud aastaid ja sõda. Just tema suus saab „Elu, armastan sind“ õige mõtte.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

„Elu, armastan sind“ / «Я люблю тебя, жизнь», muusika: Eduard Kolmanovski

1. Mida tähendab nõukogude laul?
2. Kas nõukogude laule esitades tegi Georg Ots koostööd okupatsioonivõimudega? Kas ta oleks pidanud sellest hoiduma?
3. Mis rütm on laulul „Elu, armastan sind“? Kas eelistad kuulata seda laulu eesti või vene keeles? Miks?
4. Kas laulu „Elu, armastan sind“ sõnades on nõukogude propagandat?
5. Mida tähendab *piano*? Mida tähendavad *paatos* ja *pateetiline*?

Prantsuse šansoon

Lütseumlasele ei ole vaja selgitada, mida tähendab *chanson*. Teistes maailma keeltes on šansoonist saanud prantsuse laulu sünonüüm. Kuigi *chanson*’id olid olemas juba keskajal (kannab ju prantsuse rahvuseeposki nime „Rolandi laul“ – *La chanson de Roland*), mõtleme tänapäeval selle all siiski 20. sajandi keskpaiga muusikat, mille tuntuimad tõlgendajad on Édith Piaf, Juliette Gréco, Yves Montand, Jacques Brel ja Charles Aznavour. Prantsuse šansoone iseloomustab sageli sisukas tekst. Georg Ots võttis oma repertuaari nii mõnegi Montandi laulu. Lütseumlase ja prantsuse keele valdajana oli tal oma nõukogude kolleegide ees ilmselge eelis.

♪ Kuula ja mõtle või uuri järele!

« Les feuilles mortes » („Sügislehed“), muusika: Joseph Kosma, sõnad: Jacques Prévert

1. Mida tähendab prantsuse šansoon?
2. Milliseid šansoonilauljaid oskad nimetada?
3. Kelle laule võttis Georg Ots oma repertuaari?
4. Kas Ots on prantsuse keele häälduskursuse omandanud laitmatult või eksib ka tema?

IX–XII klassi lisamaterjal

IX–XII klass jätab peale eeltoodud muusikanäidete meelde veel ühe laulu igast žanrist.

Tõsine ooper

19. sajandi suurim ooperihelilooja oli itaallane Giuseppe Verdi. Tema eelviimane töö on William Shakespeare'i tragöödial põhinev ooper „Othello“. Nii nagu tõsisele ooperile kohane, lõpeb teos sellega, et Othello kägistab armukadedushoos oma naise Desdemonat. Kui selgub, et naine oli siiski süütu, tapab ta ka enese. Selliste meeletusteni viib mehe intriigipunuja Jago.

♪ Kuula ja mõtle!

Jago monoloog Giuseppe Verdi ooperist „Othello“

1. Milline on jumal Jago ettekujutuses?
Võrdle Jago ja don Quijote maailmavaadet?
2. Mida tähendab „hääle värvimine“?
3. Mis on mõjusam, kas sosistamine või karjumine või hoopis midagi muud?

Georg Ots Jago rollis (1963)

Koomiline ooper

♪ Kuula ja mõtle!

don Pasquale ja Malatesta duett Gaetano Donizetti ooperist „Don Pasquale“

Duetis peavad don Pasquale ja doktor Malatesta plaani, kuidas Pasquale naine ja Malatesta õde Norina truudusemurdmiselt tabada. Malatesta oli Georg Otsa esimene koomiline roll. Donizetti kerge ja sädelev muusika ning muheda vanamehe karakter aitasid lauljal lavakrambist vabaneda. Naljaviskamisel oli abiks Pasqualet kehastanud bass Ott Raukas.

Operett

♪ Kuula ja mõtle!

markii laul Robert Planquette'i operetist „Corneville'i kellad“ (prantsuse keeles!)

J'ai fait trois fois le tour du monde
et les dangers font mon bonheur.
J'aime le ciel quand le ciel gronde,
la mer quand elle est en fureur.
J'ai fait trois fois le tour du monde
et les dangers font mon bonheur.
J'ai fait trois fois le tour du monde.

Dans mes voyages, combien d'orages,
que de naufrages, mais en retour
au sein des fêtes que de conquêtes
que d'amourettes sans amour !
Italiennes, Circassiennes, Algériennes, chaque pays
m'en devait une, ou blonde, ou brune
et de chacune j'étais épris.

Toujours de même, le croyant, même, j'ai dit :
 je t'aime à des vertus
 dont la victoire faisait ma gloire
 et ma mémoire ne les voit plus.
 C'est qu'une belle me rend fidèle
 je me rappelle toujours, hélas !
 La bienvenue, cette inconnue
 que j'ai tenue entre mes bras.
 Je l'ai tenue entre mes bras, entre mes bras, oui !

Muusikal

♪ Kuula ja mõtle!

Fredi laul Cole Porteri muusikalist „Suudle mind, Kate“

Muusikal põhineb William Shakespeare'i komöödial „Tõrksa taltsutus“.

Kammerlaul

♪ Kuula ja mõtle!

„Metshaldjas“, muusika: Franz Schubert, sõnad: Johann Wolfgang von Goethe (tlk August Sang)

Kes tuulisel ööl seal ratsutab veel?
 Üks isa on see, kes pojaga teel.
 Mees käte peal kannab haiget last,
 nii hellalt ja kindlalt peab kinni tast.
 „Miks kartes näo peidad, mu vaene maim?“
 „Ah isa, ennäe, seal on metsavaim!
 Kuldkroon ja lehviv mantel on tal...“
 „Mu poeg, see udu on puude all!“
 „Mu kallid laps, tule minuga!
 Kauneid mängusid mängin ma sinuga.
 Jõe ääres täis lilli on heinamaa.
 Mu emalt sa kuldse kuue saad.“
 „Oh isa, oh isa, üks kuule sa,
 mis metshaldjas sosistab salaja!“
 „Oh laps, sind viirastus ahistab.
 Tuul kulukõrtes seal kahistab.“

Ville chérie ! Ô ma patrie !
 Mais je t'en prie, parler les flots
 mais qu'on me rende cette Normande
 que je demande à tes échos.
 Pour la connaître, la voir renaître
 et m'apparaître sortant des flots
 tout m'est facile, fût-il utile
 de braver mille dangers nouveaux !

„Poiss, mis sa veel ootad ja aru pead?
 Mu toredad tütreid su vastu on head.
 Ei muret, ei igavust tunne nad,
 ringmängus sind laulavad unne nad.“
 „Näe isa, seal hämaras puude all koos
 parv muruneide on tantsuhoos!“
 „Näen, näen, mu poeg! On pajud need,
 mis ridastikku on kahel pool teed.“
 „Sa oled nii armas, sind ootan ma siin.
 Ja kui sa ei tule, siis jõuga viin.“
 „Nüüd haarab ta minust, oh isake!
 Ai, metshaldjas haiget teeb minule...“
 Isa tõttab, täis hirmu on süda sees.
 Laps oigab ja kiiresti ratsutab mees.
 Kui sisse sai koduvärvast,
 ta süles kandis surnud last...

Vene romanss

♪ Kuula ja mõtle!

«Я помню вальса» („Mul meenub valss“), sõnad ja muusika: Nikolai Listov

Я помню вальса звук прелестный
Весенней ночью, в поздний час,
Его пел голос неизвестный,
И песня чудная лилась.
Да, то был вальс,
Прелестный, томный,
Да, то был дивный вальс!

Теперь зима, и те же ели,
Покрыты сумраком, стоят,
А под окном шумят метели,
И звуки вальса не звучат...
Где ж этот вальс,
Старинный, томный,
Где ж этот дивный вальс?..

Nõukogude laul

♪ Kuula ja mõtle!

«Севастопольский вальс» („Sevastopoli valss“), muusika: Konstantin Listov

Eesti levilaul

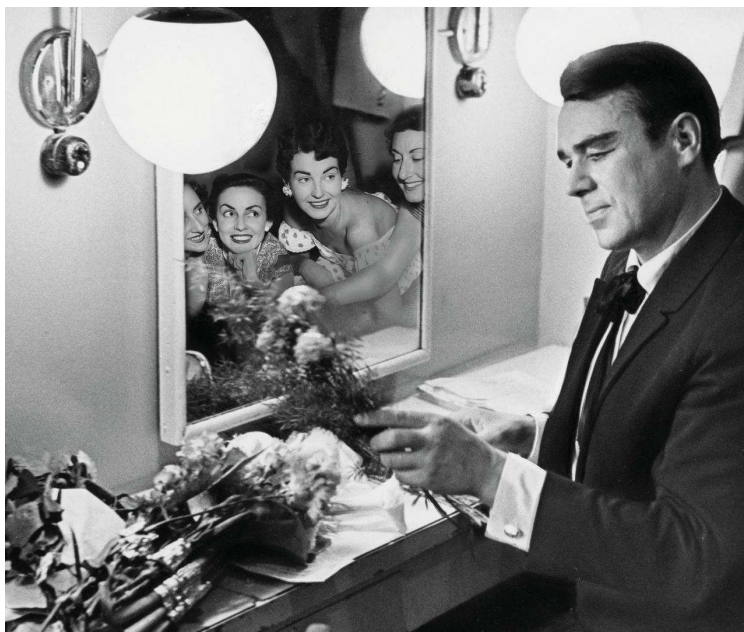
♪ Kuula ja mõtle!

„Esmakordselt“, muusika: Evald Vain, sõnad: Erika Vain

Prantsuse šansoon

♪ Kuula ja mõtle!

„Suured bulvarid“ (« Grands boulevards »), muusika: Norbert Glanzberg

Allikad

Pokrovski, B. (1989) *Vestlusi ooperist*. Tallinn: Valgus.

Raig, K. (2003) *Saaremaa valss. Georg Otsa elu*. Tallinn: Varrak.

Tõnson, H. (1975) *Georg Ots*. Tallinn: Eesti Raamat.